

KNAW Briefadvies Citeren Ongerijmdheden in 'Geraadpleegde literatuur'-lijst Overcitatie / ondercitatie

© Bart FM Droog, 6 februari 2020

Ad van Liempt verwees, als verdediging op de kritiek dat meerdere historici niet in de lopende tekst genoemd werden en dat de bronvermelding bij vele passages ontbrak, naar een advies van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen:

“het KNAW-briefadvies Correct Citeren uit 2014 stelt dat er ‘grote verschillen zijn in publicatieculturen.’”¹

Van Liempt – en in navolging van hem de RuG-CWI²- gebruikt dit briefadvies als rechtvaardiging voor het ontbreken van de namen en boektitels in de lopende tekst en de onvolledige of ontbrekende bronvermeldingen. Deze verdediging komt vreemd voor, gezien de volledige tekstpassage:

“Wanneer men voortbouwt op het werk van anderen is hergebruik met bronvermelding onmiskenbaar de gouden standaard. Dat wil niet zeggen dat met het stellen van de regel ‘geef bronvermelding’ de grenzen van goed en fout eenduidig vastliggen en alle mogelijke problemen zijn geadresseerd. Citeren is namelijk een selectief proces. Idealiter verwijst een publicatie naar alle voor die publicatie relevante bronnen. Dat is praktisch echter niet haalbaar - er moet altijd een grens getrokken worden. **De uiteindelijke keuze zal in de eerste plaats berusten op wetenschappelijke gronden** (belang, precisie, oorspronkelijkheid, recentheid), soms ook op strategische gronden (tijdschrift met een hoge impact, samenwerkingspartners), of op toeval (net ontvangen, net hervonden), en **soms op twijfelachtige bedoelingen (overcitatie van bevriende auteurs, ondercitatie van concurrenten)**. Daardoor kunnen zelfs bij expliciet als zodanig gepresenteerde citaten en citaties met adequate bronvermelding integriteitsproblemen ontstaan of door anderen worden ervaren.”³ [passages in vet door Droog]

Tijdens de hoorzitting voegde Van Liempt er aan toe (parafrasering door CWI:

1 Verweer Ad van Liempt, 25-10-2019.

2 Bijlage 2. Advies CWI aan CvB.

3 Correct citeren. Briefadvies KNAW, 2014. <https://www.knaw.nl/nl/actueel/publicaties/correct-citeren>

“Een punt dat meermaals terugkomt is het noemen van boektitels en namen van schrijvers in de lopende tekst. Hier zijn veel verschillende opvattingen over of dat al dan niet moet. In het verweerschrift heeft de beklaagde ook al genoemd dat hij de regels van ‘het blauwe boekje voor de geschiedenisstudent’ heeft gevolgd, waarin **het noemen van auteurs wordt afgeraden**. De beklaagde beaamt dat hij hier misschien niet erg consequent in is geweest, maar dit komt voort uit de wens om de tekst leesbaar en toegankelijk te houden. Hier wordt in de klacht naar verwezen als “het onderschuffelen van noten”, maar **hij is van mening dat namen niet in de hoofdtekst maar in noten moeten staan.**”⁴ [passages in vet door Droog]

In bijlagen 5.4 (verweer prof. dr. Renders) en 5.7 (verweer dr. dr. h.c. Van Liempt) wordt dit briefadvies al behandeld, maar het aspect van overciteren/onderciteren is daarbij niet benoemd.

Ook was door mij vóór de hoorzitting het overzicht van geraadpleegde literatuur nog niet structureel onderzocht. Ergo: ik kon de toen door Van Liempt gemaakte opmerkingen niet bevestigen of weerleggen.

Na het grondig onderzoeken van het overzicht van geraadpleegde literatuur kan ik niets anders dan concluderen dan dat wat Van Liempt tijdens de hoorzitting hierover beweerde *niet* strookt met hetgeen in zijn proefschrift staat.

- Alle door Van Liempt opgevoerde ooggetuigen die boeken over hun ervaringen schreven, staan met naam en veelal de boektitels vermeld. Ik vind dit volstrekt logisch en prijs de heer Van Liempt dat hij tegen 'de regels van het blauwe boekje' heeft gehandeld en zijn schatplichtig aan deze bronnen in de lopende tekst betoont.
- Vrijwel alle auteurs die bevriend zijn /aantoonbare banden hebben met Van Liempt staan in de lopende tekst met naam en vaak ook hun boektitels vermeld. In het volgende overzicht zijn die namen in blauw weergegeven.
- Veertien 'neutrale' auteurs (historici, biografen) worden met naam en soms ook met boektitel in de lopende tekst weergegeven. Ze worden daarbij veelal aanvullend correct als 'historicus of 'biograaf' benoemd. Negen van hen zijn buitenlandse auteurs en/of auteurs van lang geleden verschenen werken.

4 Bijlage 5.1. Gespreksverslag hoorzitting CWI, 15-11-2019. Blz. 7.

- Van de 'concurrerende auteurs' – historici/biografen die recentelijk over Westerbork/Gemmeker gepubliceerd hebben/waarvan de werken in de Nederlandse boekhandel te koop liggen wordt slechts één met naam in de lopende tekst genoemd: Gemmekerbiograaf Nanda van der Zee. Maar zij wordt alleen als 'schrijfster' benoemd.
De andere 'concurrenten' zijn naast Van der Zee o.a. Lotte Bergen, Koert Broersma, Theo Gerritse, Katja Happe, Guus Luijters, Eva Moraal en Jan Willem Regenhardt,

Resumerend: er kan mijn inziens overtuigend gesteld worden van “overcitatie van bevriende auteurs” en van “ondercitatie van concurrenten”, waarover in het *KNAW Briefadvies* staat:

“Daardoor kunnen zelfs bij expliciet als zodanig gepresenteerde citaten en citaties met adequate bronvermelding integriteitsproblemen ontstaan of door anderen worden ervaren.”⁵

Of dit aspect van de zaak schending van de wetenschappelijke integriteit is of slechts uit 'verwijtbare onzorgvuldigheden' bestaat? Gezien de veelvoud aan ongerijmheden in alleen al het overzicht 'geraadpleegde literatuur', is dit alles mijn inziens strijdig met én de Gedragscode en de wetenschappelijke integriteit.

5 Correct citeren. Briefadvies KNAW, 2014.

Het overciteren en onderciteren inzichtelijk gemaakt

Het volgende overzicht vermeldt de auteurs waarvan werken zijn opgenomen in de lijst 'Geraadpleegde literatuur' op blz. 365-369 van het proefschrift. Gekeken is naar hoe vaak de auteursnamen (zowel volledig of alleen met achternaam) in de lopende tekst, in de noten (als bron) en in de literatuurlijst voorkomen.

Vermeldingen in de index zijn niet meegenomen, simpelweg omdat de mij door het CWI verstrekte versie van het proefschrift geen index heeft. Aangezien er meerdere Cohens, De Jongs en sommige andere personen met dezelfde familienamen in het proefschrift voorkomen, is steeds gekeken welke voornaam bij de desbetreffende achternaam hoort.

A – directe getuigen; B – historici/journalisten; C – derden.

Tekst in rood = ongerijmdheden rond de vermelding.

Tekst in blauw = bevriende auteurs⁶

Naam	Soort	In lopende tekst	In noten (als bron)	In literatuur-overzicht	Totaal
Guido Abuys	B	1	4	3	8
Aad van As	A	23	6	1	30
Prof dr. A.D. Belinfante	B	3	5	1	9
Lotte Bergen	B	-	-	1	1
Siegfried van den Bergh	A	8	3	1	12
Werner Bloch	A	1 ⁷	-	1	2
Jacob Boas	B ⁸	14 ⁹	8	1	23
Isabel van Boetzelaar	C	-	1	1	2
Mirjam Bolle¹⁰	A	-	-	1	1
Prof. dr. Frits Boterman	B	-	-	1	1
Koert Broersma	B	-	7	2	9
Elie Cohen	A	16	4	1	21
Jaap Cohen¹¹	B	1	1	1	3

6 Bij deze auteurs bestaan aantoonbare banden tussen hen en de heer Van Liempt

7 Wordt letterlijk geciteerd, maar diens boek staat niet in het notenapparaat, wel in het literatuuroverzicht.

8 De historicus Jacob Boas (1943) is weliswaar in kamp Westerbork geboren, maar kan als baby/peuter niet als directe ooggetuige gezien worden.

9 Waarbij zesmaal de titel van diens boek *Boulevard des Misères* genoemd wordt.

10 Werkte bij Joodsche Raad; zie <https://www.joodsamsterdam.nl/mirjam-bolle/>

11 Expliciet als 'biograaf' van Elsa Jesserun d'Oliveira benoemd (blz. 156). Is 'toevalligerwijze' de recensent die AvL's Gemmekeker lovend in het *NRC Handelsblad* besprak. Zie: <http://www.synagogeweesp.nl/tag/elsa-jesserun-doliveira/> en: <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/05/02/de-leugenachtigheid-van-een-gentleman-a3958930>

Naam	soort	In lopende tekst	In noten (als bron)	In literatuur-overzicht	Totaal
Carsten Dams en Michael Stolle	B	-	-	1	1
Carsten Dams, Klaus Dönecke en Thomas Köhler	B	-	-	1	1
Gerhard Durlacher	A	4	3	1	8
Hannah van den Ende	B	-	1	1	2
Bastian Fleermann, Hildegard Jakobs, Frank Sparing	B	-	5	1	6
Mauritz Frankenhuis	A	36	9	1	46
Geraldien von Frijtag Drabbe Künzel	B	-	2	1	3
Theo Gerritse	B	-	3¹²	2	5
Martin Gilbert	B	-	2	1	3
Katja Happe	B	-	2	1	3
Prof. dr. Hans-Christian Harten	B	-	2	1	3
Wim Hazeu¹³	B	1	2	1	4
Abel Herzberg	A/B	4	2	1	7
Etty Hillesum	A	20	10	1	35
Prof. dr. J. Houwink ten Cate	B	5	5	2¹⁴	12¹⁵
Houwink ten Cate & Alfons Kenkmann	B	-	-	1	1
Gino Huiskes en Reinilde van der Kroef	B	-	-	1	1
Roxane van Iperen	B/C	-	1	1	2
Gabriel Italie	A	8	3	1	12
Saskia Jansens, Geraldine von Freytag, Hans Blom	B	1 ¹⁶	3	1	5
Prof. dr. Loe de Jong	B	21	7	1	28
Salomon de Jong	A	1	1	1	3
Madelon de Keizer	B	-	-	1	1
Robert M.W. Kempner	A/B	6	1	1	8
Hubert Bruno Kepper ¹⁷	A/C	11	1	1	13

12 Bij noot 37, hoofdstuk 6 staat: p. 321 ev. - zodat niet is na te gaan hoeveel uit Gerritses werk is overgenomen.

13 In lopende tekst met naam benoemd en als 'biograaf'. In Hazeu's Lucebert-biografie (2018) wordt Ad van Liempt in de lopende tekst aangehaald: "Oorlogsgeschiedschrijver Ad van Liempt kan zich de roes en opwinding van toeschouwers van een parade van marcherende militairen wel voorstellen." [Via Google Books, paginanummer niet gegeven]

14 Maar naar slechts een van deze twee wordt in de noten verwezen.

15 Waarvan eenmaal op blz. 7 van proefschrift pdf, als lid beoordelingscommissie.

16 Sakia Jansens wordt daarin 'historica' genoemd (blz. 43).

Naam	Soort	In lopende tekst	In noten (als bron)	In literatuur-overzicht	Totaal
H. Kippelt.	B	-	1	1	2
Hans Knoop	B	-	1	1	2
Max Kohnstamm	A	1	1	1	3
Johannes Koll ¹⁸	B	2	1	1	4
Bas Kortholt¹⁹ (zie ook: Guido Abuys)	B	1	4	1	6
Marcel Krutzen	B	1	1	1	3
Lotte Kuipers	B	-	-²⁰	1	1 + 1
Simone Lässig ²¹	B	1	2	1	4
Prof dr. Fritz Lenz ²²	C	3	1	1	5
Ad van Liempt	B	-	6	5	11
Willy Lindwer	B	-	6	2	8
Werner Löwenhardt	A	4	1	1	6
Guus Luijters²³, Raymund Schütz, Marten Jongman	B	-	-	1	1
Philip Mechanicus	A	85	31	1	117
Joggli Meihuizen	B	1	1	1	3
Prof. dr. Ahlrich Meyer	B	7	8	2	17
H.Th. Mohr. / Herta Mohr²⁴	A	14	1	1	16
Bob Moore	B	-	-	1	1
Eva Moraal	B	-	2	1	3

17 Duitse officier van Justitie die het naoorlogse onderzoek seponeerde. Zijn naam staat bij de portretfoto in proefschrift (blz. 319) waarop volgens mij onderzoeksrechter Woifgang Steffen te zien is.

18 In tekst met naam benoemd en als “Zijn biograaf, de Duitse historicus Johannes Koll” (blz. 210). Bladzijde 337: "de Oostenrijkse Johannes Koll”.

19 Meelezer van proefschrift.

20 Hier is sprake van bronnencommentaar. In noot 5 bij hoofdstuk 7, blz 347: “In haar scriptie ‘Overleven in Westerbork, De verhoudingen tussen Duitse en Nederlandse joden in nieuw perspectief’ (Universiteit Leiden, 2016) schrijft Lotte Kuipers dat de tegenstelling tussen mensen mét en zonder privileges belangrijker was dan die tussen de nationaliteiten. Dat kan in andere kampen zo geweest zijn, maar voor Westerbork is dat niet vol te houden.” In de tekst van hoofdstuk 7 staat vóór noot 5 (blz 112): Toen het eerste transport in juli 1942 grotendeels door de Joodse Raad werd samengesteld en er ook meer dan honderd Duitse vluchtelingen werden meegestuurd, besloten de Duitse joden dat ze hun positie moesten versterken. Dat is ze gelukt. In de kamporganisatie kregen de Alte Kamp-insassen – de vluchtelingen van het eerste uur – een bevoorrechte positie. Velen van hen kwamen op leidinggevend baantjes terecht, waar ze hun eigen deportatie en die van hun familie en bekenden konden voorkomen of op z’n minst uitstellen. En zo liep de spanning steeds verder op.” Maar waar deze passage vandaan komt? Wellicht van Eva Moraal.

21 In tekst met naam benoemd en als “directeur van het Duitse Historisch Instituut in Washington.”

22 Pseudowetenschapper, een van de grondlegger van de nazitheorieën over rassenleer.

23 Voornaam staat niet in literatuuroverzicht vermeld.

24 Dat haar boek op de literatuurlijst staat, is zeer merkwaardig. Van Liempt verwijst ernaar, maar het is evident dat het geen enkele rol heeft gespeeld in zijn onderzoek: Mohr, H.Th., *The Mastaba of Hetep-Her-Akhti: Study on an Egyptian Tomb Chapel in the Museum of Antiquities*, Leiden, 1943.

Naam	Soort	In lopende tekst	In noten (als bron)	In literatuur-overzicht	Totaal
Dirk Mulder	B	1	1	3²⁵	5
Boris de Munnick	B	-	2	1	3
Josef Odenthal	B	-	-	1	1
Steffie van den Oord	B	-	-	1	1
Niek van der Oord	B	-	-	1	1
Hinke Piersma	B	-	2	1	3
Jacques Presser	A/B	22	12	1	35
Jan Willem Regenhardt	B	-	1²⁶	1	2
Frank van Riet	B	-	6	1	7
Christian Ritz ²⁷	B	1	13	1	14
Richter Roegholt	B	-	1	1	2
Peter Romijn	B	-	-	1	1
Jules Schelvis	A	2	1	1	4
Karl Schneider ²⁸	B	1	2	1	4
Annet Schoot Uiterkamp	B	-	1	1	2
Bradley Smith en Agnes Peterson	B	-	1	1	2
Christoph Spieker²⁹	B	3	4	1³⁰	8
Werner Stertzenbach	A	3	1	1	5
Coen Stuhldreher	B	-	1³¹	1	2
Arno Surminski	B	-	2	1	3
Fritz Tauber	A	-	-	1	1
Harm van der Veen	B	-	1	1	2
Hilde Verdoner	A	3	1	1	5
Simon Vestdijk	A	8	3	1	12
Aad Wagenaar^{32, 33}	B	1	1	1	3
Hugo Weidenhaupt	B	-	1	1	2

25 Ex-directeur Herdenkingscentrum kamp Westerbork. Drie boeken staan vermeld, maar er is maar één noot die naar een van die drie verwijst. Lid begeleidingscommissie (= meezer).

26 Bij noot staat: p. 229 e.v. – zodat niet is na te gaan hoeveel uit Regenhardts werk is overgenomen.

27 In tekst met naam benoemd en als 'Duitse historicus'.

28 In tekst met naam benoemd en als 'historicus'.

29 Zit met Ad van Liempt in Raad van Advies Nationaal Onderduikmuseum;
<https://nationaalonderduikmuseum.nl/over-het-museum/wie-is-wie/>

30 Geen enkele noot verwijst echter naar dit boek.

31 Bij noot staat: p. 277 e.v. – zodat niet is na te gaan hoeveel uit Stuhldrehers werk is overgenomen.

32 In tekst met naam benoemd en als 'journalist'.

33 Als eindredacteur betrokken bij de productie van *Oorlogsouders*; moet daarom Ad van Liempt kennen, die de belangrijkste 'meezer' was. Wagenaar heeft nooit afstand van dat boek genomen; reageerde niet op vragen mijnerzijds. Zie: <http://www.droog-mag.nl/2019/vl/oorlogsouders.pdf>

Onder verkeerde naam Weidenkampf		-	3	-	3
H. Wielek	B?	-	-	1	1
Michael Wildt ³⁴	B	2	1	1	4
Willem Willing	A?	-	-	1	1
Nanda van der Zee³⁵	B	1	1	1	3
Naam	Soort	In lopende tekst	In noten (als bron)	In literatuur-overzicht	Totaal

Nadere analyse overzicht

Frappantst zijn de werken die wel in het literatuuroverzicht zijn opgenomen, maar waar geen enkele noot naar verwijst:

Bergen, Lotte, *Albert Konrad Gemmecker. Commandant van Westerbork*, Soesterberg, 2012.

Bolle, Mirjam, *Ik zal je beschrijven hoe een dag er hier uitziet. Dagboekbrieven uit Amsterdam, Westerbork en Bergen-Belsen*, Amsterdam, 2003.

Boterman, Frits, *Duitse daders. De jodenvervolgving en de nazificatie van Nederland, 1940–1945*, Amsterdam, 2015.

Dams, Carsten, Michael Stolle, *Die Gestapo. Herrschaft und Terror im Dritten Reich*, München, 2008.

Dams, Carsten, Klaus Dönecke, Thomas Köhler, *Dienst am Volk? Düsseldorfer Polizisten zwischen Demokratie und Diktatur*, Frankfurt, 2007.

Huiskes, Gino, Reinilde van der Kroef, *Vluchtelingenkamp Westerbork*, Westerbork, 1999.
Keizer, Madelon de, *De gijzelaars van Sint Michielsgestel. Een elite-beraad in oorlogstijd*, Den Haag, 1979.

Luijters, Raymund Schütz, Marten Jongman, *De deportaties uit Nederland 1940–1945. Portretten uit archieven*, Amsterdam, 2017.

Moore, Bob, *Slachtoffers en overlevenden. De nazi-vervolgving van de joden in Nederland*, Amsterdam, 1998.

Odenthal, Josef, *Düsseldorf so wie es war 2*, Düsseldorf, 1978.

Oord, Steffie van den, *Westerbork Girl. Van het revuemeisje en de verzetsheld*, Amsterdam, 2008.

Oord, Niek van der, *Het mankeert ons aan een goed adres. Brieven en getuigenissen uit de jaren 1936–1945*, Kampen, 2000.

Romijn, Peter, *Snel, stevig en rechtvaardig. Politiek beleid inzake de bestraffing en reclassering van 'foute' Nederlanders, 1945-1955*, Amsterdam, 1989.

Tauber, Fritz, *Rondom Westerbork*, Westerbork, 2004.

Wielek, H., *De oorlog die Hitler won*, Amsterdam, 1947.

Willing, Willem, *Afdrukken van indrukken. Dagboek en brieven uit Kamp Westerbork, barak 67*, eigen beheer, 2006.

Waarom staan deze vijftien werken vermeld? Er zijn meerdere verklaringen voor

³⁴ In tekst met naam benoemd en als 'historicus'.

³⁵ In tekst benoemd als schrijfster. Titel van boek opgegeven als die van eerste druk, De trein. Geen vermelding van geziene 2de en 3de druk, uit respectievelijk 2006 en 2016.

mogelijk.

- (1) Ze zijn wel degelijk gebruikt en er is uit geciteerd, al dan niet in geparafraseerde vorm. Indien dat het geval is betekent dit dat niet identificeerbare tekstpassages in het proefschrift stammen uit deze werken.

Wat betekent dat er sprake is van:

1. ontbrekende bronvermeldingen, dus plagiaat (krachtens de plagiaatbepalingen van de RuG;

1a. de opname van deze werken in het literatuuroverzicht zou in dat geval op pionofferplagiaat kunnen duiden;

1b. tenminste vijftien verwijtbare onzorgvuldigheden. Tenminste – want het is niet te achterhalen hoeveel en hoe vaak uit deze werken geciteerd is.

- (2) Ze zijn niet direct voor het boek gebruikt.

Waarbij de vraag rijst: waarom zijn ze dan wél vermeld?

1. Als bluff of pronkzucht: “Om te laten zien hoeveel bronnen men wel niet heeft bestudeerd.”³⁶

2. Bij het redigeren/herschrijven van het manuscript zijn passages waarin uit deze bronnen geciteerd werd geschrapt en vervolgens is verzuimd de titels uit de lijst 'geraadpleegde literatuur' te verwijderen.

Het is alleszins denkbaar dat het ook om een combinatie van genoemde factoren kan gaan.

Hoe het ook zij: dit zijn wéér zoveel ongerijmdheden bij elkaar bij elkaar, dat wederom de vraag rijst waarom dit proefschrift überhaupt is goedgekeurd.

Aparte categorie

Bij dit in het 'Geraadpleegde literatuur' vermelde werk is wat anders aan de hand: **Kuipers, Lotte**, *Overleven in Westerbork. De verhoudingen tussen Duitse en Nederlandse joden in nieuw perspectief* (scriptie Universiteit Leiden, 2016).

Er is in de lopende tekst geen passage die direct naar dit boek verwijst. In het notenapparaat staat het vermeld, omdat Van Liempt daarin kritiek heeft op dit werk, oftewel aan bronnencommentaar doet.

Zie bijlage 18 – Bronnencommentaar.

³⁶ Kees Schuyt. *Tussen fout en fraude*. Blz. 108.

Deze vorm is door prof. dr. Pierre Vinken (1927-2011) benoemd als 'hypercitatie'. Zie Frank van Kolfschooten. *Ontspoorde wetenschap. Over fraude, plagiaat en academische mores*. De Kring, [s.l.], 2012. Blz. 59.